# ELS BĀNŪ KHAWLĀNĪ A MAYŪRQA

*Por*
MAGDALENA RIERA FRAU

Es prou coneguda la conquesta de les Illes Orientals de Al-Andalus per part d'Isam al-Khawlān. Aquest personatge (1) partí per realitzar la peregrinació a La Meca, normativa per a tots els musulmans, quan una tempesta el feu destorbar del seu camí.

Arribat al port de l'antiga Palma romana està un temps a l'illa i quan retorna a Córdova parlà a l'emir ᶜAbd Allāh de les qualitats de la futura Mayūrqa, obtenint el permís per anexionar-la a l'estat cordovés.

Després de la conquesta fou nomenat wālī de les illes i procedí a l'organització del nou territori durant els deu anys en que es mantení en el càrrec.

Aquest fet, relatat així per les fonts musulmanes, ha estat analitzat per Míkel de Epalza, senyalant com tot aquest procés amaga els moviments de l'estat cordovés per contrarrestar la forta expansió del shi'isme al Nort d'Africa (2).

Segons aquesta teoria, Isam al-Khawlānī possibilità la implantació a un lloc tan important en la ruta cap al nort d'Africa de les tres estratègies califals en aquell moment: el control administratiu directe del territori, la construcció de defenses costaneres (Almudayna de Madīna Mayūrqa) i l'arabització de la població.

Miquel Barceló (3) considera que la data de la conquesta és massa primerenca com per entrar en el joc de poder entre l'estat cordovés i els fatimides. Reconeix emperò que aquest fet afavorí la posterior actuació cordovesa en aquest sentit.

---

(1) ROSSELLÓ BORDOY, G., *L'Islam a les Illes Balears,* Palma de Mallorca, 1968, pp 32-33; *Mallorca musulmana. Estudis d'arqueologia,* Palma de Mallorca, 1973.

(2) EPALZA, M. de, «Orígenes de la invasión cordobesa de Mallorca en 902» a *Estudis de Prehistòria, Història de Mayūrqa i Història de Mallorca dedicats a G. Rosselló Bordoy,* Palma de Mallorca, 1982, pp. 122-124.

(3) BARCELÓ, M., «Las islas orientales de Al-Andalus: formación y destrucción de una sociedad musulmana (902-1229)», *Historia de los pueblos de España. II,* Barcelona, 1984, p. 103.

Sabem per Ibn Khaldun que 'Iṣam al-Khawlānī inicià el procés de donar una nova configuració a la ciutat (4), encara que al 948 M. aquest fet no estava plenament conseguit, ja que el viatger Ibn Ḥawqal (5) no esmenta cap Madīna a Mayūrqa.

Aquest mateix personatge ens parla d'una total islamització de la població. Pot plantejar-se en aquest sentit la introducció de contingents demogràfics andalusíns a Mayūrqa, tant per la presta islamització com pel fet de que aquesta població devé aprovar la política dels Bānū Khawlān ja que a la mort d'Isam nomenaran succesor al seu fill ᶜAbd Allāh (6), elecció confirmada per ᶜAbd al-Raḥmān III.

Aquest nou wālī parteix cap a La Meca el 350 H./961 M., acabant a un retir ascètic.

Des de la conquesta al 902 M. són quasi seixanta anys de control de les illes per part dels Bānū Khawlān de forma continuada.

Aquest clan seria l'únic representant a les illes de la tribu iamanita dels Khawlān, grup tribal prou conegut a Al-Andalus.

La Jamhara d'Ibn Hazm (7) els situa a Cordova, Sevilla i Granada. Pareix que arribaren a la Península Ibèrica el 718 M., de la mà de Ishāq b. Qāsim b. Samura b. Tābit b. Nahshal b. Mālīk b. al-Samḥ b. Mālīk al-Khawlānī.

Amb la partida d'Abd Allāh b. Isam al-Khawlānī, perdem el rastre dels Bānū Khawlānī a les illes fins al 1118 M. En aquesta data, un descencent d'Ibrāhīm ibn Isam al-Khawlānī, anomenat Abū ᶜAbd Allāh ᶜAlī b. Masᶜūd b. ᶜAlī b. Masᶜūd b. Ishāq b. Ibrāhīm b. Isam al-Khawlānī es trova a Saragossa acompanyat d'un altre faqīh de Mayūrqa, el jaṭīb Abū Zayd b. Muntiyāl (8).

Les causes d'aquest viatge són prou fosques, sabem que abans de partir exercia el càrrec de qādī a Mayūrqa i que es trobà a Saragossa amb el seu germà Abū al-Ḥasan ᶜIsā (9).

Per aquestes dates coneixem una ambaixada de mallorquins davant l'emir almoràvit ᶜAlī b. Yūsuf B. Tashufīn explicant (10) la rebelió dels illencs davant el primer wālī almoravit Yabur b. Muḥammad. Aquest pretenia canviar la localització de la Madīna al centre de l'illa per evitar el perill de les incursions per mar, com poc abans habia succeit amb la razzia pisano-catalana.

---

(4) IBN KHALDUN, *Kitab al 'Ibar...*, El Cairo, 1867, t. IV, pp. 164-165.

(5) IBN HAWQAL, *Configuración del mundo (fragmentos alusivos al Magreb y España)*, trad. M. J. Romaní Suay, Valencia, 1971, pp. 243-284. Aquest texte ha estat analitzat per M. BARCELÓ a «Alguns problemes d'història agrària mallorquina suggerits pel texte d'al-Zuhri» a «Sobre Mayūrqa», *Quaderns de Ca la Gran Cristiana 2*, Palma de Mallorca, 1984.

(6) IBN KHALDUN, *op. cit.*, p. 164.

(7) IBN HAZM, *Kitāb ŷamharat ansāb al-ᶜarab*, trad. E. Teres. «Linajes árabes de al-Andalus según la Ŷamhara de Ibn Ḥazm», *Al-Andalus*, XXII, 1957, fasc. II, p. 348.

(8) IBN al-ABBAR, «Kitāb al - takmila li-kitāb al-sila», apédice a la edición Codera, por A. González Palencia en *Miscelánea de estudios y textos árabes*, Madrid, 1915. Biografía n.° 2.296.

(9) *Ídem*. Biografía n.° 2.409.

(10) ROSSELLÓ BORDOY, G. (1968), p. 67. Es basa en IBN IDARI, *Kitāb al Bayān...*, trad. Huici Miranda, Tetuán, 1953, vol. I, p. 223.

Mort el wālī a la rebelió i aceptades les excuses de l'ambaixada mallorquina fou nomenat nou walī Muḥammad b. ᶜAlī b. Yaḥyā al-Maṣūfī Ibn Gānīya.

A partir d'aquest moment, podem suposar una estreta relació entre els Bānū Khawlānī i els Bānū Gānīya ja que, quan tornà de Saragossa Abū al-Ḥasan ᶜAlī b. Masᶜūd continuà en el càrrec de qadi fins a la mort, i el succeí el seu germà Abū al-Ḥasan ᶜIsā b. Masᶜūd fins a l'any 534 H. en que morí.

Aquí es perden les notícies dels Bānū Khawlan fins a la redacció del Llibre del Repartiment en que s'esmenten topònims probablement derivats del seu apel.latiu clànic. Així al fol 3r. del Còdex català (11) es trova:

«Rahal Abenhaulen III
jovades, e es den Bg.
vida e de sons frares.»

Al Còdex Llatí (12) aquest topònim figura com Aben Muza li ben Jaulen. Aquesta denominació pot ésser significativa ja que, com senyala A. Poveda (13), els topònims amb particula «li» entre altres coses poden donar a entendre la radical i recent sustitució d'un propietari per un altre.

Donada la relació entre els Bānū Khawlān i els Bānū Gānīya no resultaria aventurat suposar que els primers fossen desposseits de les seves terres amb l'ocupació dels almohades.

No és possible esbrinar si, apart dels fets puntuals dels periodes analitzats seguiren sempre controlant alts càrrecs de l'administració.

En tot cas, la seva actuació podria ésser canalitzada a través del consell de vells, que com indica M. Barceló estaría integrat pels caps dels grups clànics més importants que «asseguren a la vegada la integració social a partir de l'adhesió religiosa i el funcionament civil de la vida col.lectiva, no sempre garantit pel poder polític de les dinasties» (14).

Coneixem l'existència d'un consell de vells al 1114-1115 M. al que Mubashir Nāṣir al-Dawla demana opinió sobre un possible tracte amb pisans o almoràvits, pocs anys després Abū al-Ḥasan ᶜAlī va a Saragossa en representació del poble de Mallorca, no seria gens estrany que hi anàs com a cap d'aquest consell de vells.

En tot cas, no sabem si la relació dels Bānū Khawlān amb el poder polític fou de franca colaboració amb qualsevol poder establert o si, en certa forma, representaven els interessos de l'illa davant els diferents canvis en el poder central, com en el cas de la rebelió en front del primer wālī almoravit.

---

(11) *Còdex català del llibre del Repartiment de Mallorca*, transcripción de R. Soto Company, Barcelona, 1984.

(12) *Còdex llatí del.llibre del Repartiment de Mallorca*, transcripción de J. M. Quadrado, Palma de Mallorca, 1850.

(13) POVEDA, A., *Introducción al estudio de la toponimia musulmana de Mayūrqa según la documentación de los archivos de la Ciutat de Mallorca (1232-1276)*, Awraq 3, Madrid, 1980, pp. 98-99.

(14) BARCELÓ, M., «El tractat de Capdepera de 17 de juny de 1231 entre Jaume II i Abū 'Abd Allāh b. Muḥammad de Manurqa. Sobre la funció social i política dels fuqaha'», *Butlletí de la Societat Arqueològica Luliana*, XXXVIII, 1981, p. 239-240.